

ZÖLDUTAK A TURIZMUSBAN – INNOVÁCIÓ ÉS JÓ GYAKORLAT A SZELÍD TURIZMUSBAN

SZABÓ GÉZA – CSAPÓ JÁNOS – MARTON GERGELY

GREENWAYS IN TOURISM
– INNOVATION AND GOOD PRACTICE IN SOFT TOURISM

Abstract

Nature and tourism, besides their attractive content, carry the sensation of danger as well. While enjoying its beauty, tourists can cause damage deliberately or by misadventure. We could approach this problem as a theoretical one, but there are a great number of examples when tourism built on a natural attraction becomes multitudinous and so the attraction will be damaged. Luckily, among the theoretical and methodological tools of tourism development there have been solutions and management techniques for these complex problems for decades now. Within our research area in South Baranya County, which borders with Croatia, several projects aimed to apply the green solutions of tourism with the support of the Hungary-Croatia IPA Cross Border Cooperation Programme. Our study reviews this topic from the theoretical background to the spatial analysis of the planned green routes. Based on EU supports, the central and eastern areas of South Baranya and the Baranya Triangle up to Osijek will be joined with the “Baranya Greenway” into one tourism route. In this paper we concentrated on the spatial and tourism characterisation of these cross border tourism routes as well.

Keywords: greenways, Baranya County, innovation, ecotourism, alternative tourism

Bevezetés

A természet és turizmus szókapcsolat vonzó tartalma mellett, lappangva hordozza a veszély érzetét is. A turisták miközben élvezik a természet szépségét, akarva, vagy akaratlanul károkat is okozhatnak benne. Mindezt kezelhetnének elméleti felvetésként is, ám számos példa hozható arra, hogy a természeti attrakcióra szerveződő turizmus tömegessé válásával, maga az attrakció sérül. Szerencsére a turizmusfejlesztés elvi és módszertani eszköztárában már évtizedek óta léteznek megoldások ezen problémák megelőzésére és kezelésére. Vizsgálati területünkön Dél-Baranyában, az Európai Unió frissen csatlakozott 28. tagállamának, Horvátországnak a szomszédságában, most a „Magyar-Horvát IPA Határon Átnyúló Együtműködési Program” támogatásával, több projekt is a turizmus zöld megoldásainak gyakorlati alkalmazását tűzte ki céljául. Tanulmányunk a megindult turisztikai fejlesztések elméleti megalapozásától a tervezett „zöldút” nyomvonalak területi elemzéséig tekinti át a problémakört. Az EU-s támogatások nyomán Dél-Baranya középső és keleti területeit és a Baranyai-háromszög Eszékig húzódó részét a „Baranya Zöldút” fogja majd össze egy turisztikai útvonallá. A tanulmányban koncentráltunk a határon átnyúló turisztikai útvonalak területi és turisztikai tipizálására is.

A „zöldutak” elméleti kérdései

A turizmusfejlesztés alternatív iránya: a zöldút

Napjaink turizmusának nagy választó vonala a hagyományos, még ma is lenyűgöző keresleti és forgalmi mutatókat produkáló tömegetturizmus és a környezetével, a természet-

tel és a helyi kultúrával harmóniát kereső alternatív turizmus formák között húzódik. Míg a tömegturizmus a UNWTO 2014-es adatai szerint a nemzetközi vendégérkezések számát tekintve meghaladta az 1,1 milliárdos értéket, addig az alternatív turizmus forgalma nehezen becsülhető (<http://www2.unwto.org/content/why-tourism>). Az alternatív jelző mögött számtalan, már az 1980-as évek elejétől megjelenő turizmus forma, turisztikai termék, turizmusfejlesztési filozófia lelhető fel.

Ilyennek tekinthető az Alpokban szabályozott, német nyelvterületen elterjedt „Sanfter Tourismus”, amit „lágý”, vagy „szelíd” turizmusként aposztrofálhatunk. A lényege, hogy a benne résztvevő turisták szemléletmódjuk alapján óvják a természetet, kíváncsiak a helyi kultúrára és azt szeretnék megőrizve megismerni. A kölcsönös tisztelet egy fontos jellemzője az ebbe a gondolati rendszerbe, turizmusfejlesztési megközelítésbe tartozó turizmus termékeknek (BAUMGARTNER, C. 2008).

Ide illeszkednek az „alternatív” jelzővel megkülönböztetett turizmus változatok is. Fejlesztőik, résztvevőik fő jellemvonása, hogy ezek a turizmus tevékenységek beállítódásukban, motivációjukban a tömegturizmus felfogásával ellentétes, új megközelítést kínálnak. A minőség és empátia, valamint a környezettudatosság lehet a három megkülönböztető szempont a tömegturizmussal szemben.

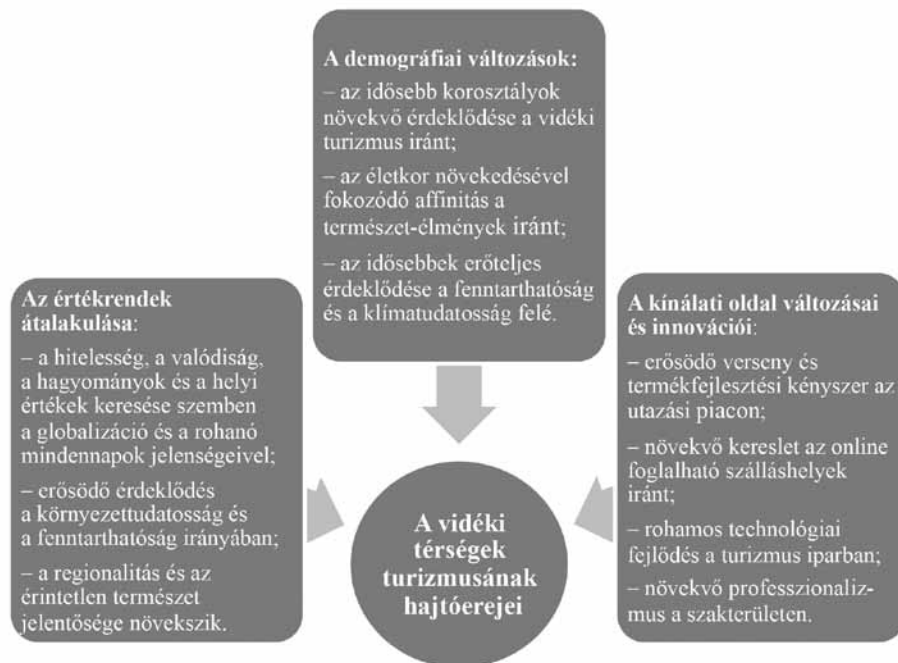
Az alternatív vonulat folytatásai a Föld bolygóval, annak jövőjével kapcsolatosan megfogalmazott felelősséget, erős környezetvédő megközelítést hangsúlyozó turizmus értelmezések. Ezek filozófiájának metszéspontjában a „fenntarthatóság” jelszava található. Csak olyan turizmus termékeknek van létjogosultsága ebben a rendszerben, amelyek igényei és hatásai környezeti, gazdasági, kulturális szempontból is hosszú távon fenntarthatók. Mindezen elvek egyféle világlátást, életmódot, gondolkodásmódot is feltételeznek a hozzá kapcsolódóktól (BUTLER, R.W. 1990; SHARPLEY, R. 2000).

Az értékfeltáró és őrző, a rurális tereket felfedező és fejlesztő turizmus formák is beilleszkednek az alternatív irányba. A vidéki turizmus számos terméke a falusi turizmusból az agroturizmusig hangsúlyozza a vidék értékeit, mint motiváció keltő tényezőket. Ebben a természet értékeinek a felismerése és védelme (ökoturizmus); a vidéki életmód, a tradíciók, a szellemi kulturális örökség és a vidéken élőkkel való személyes kapcsolatok bűvkörében mozgó falusi turizmus; vagy a vidék hagyományos termelésére (agrár és kézműves), annak bemutatására és megismerésére támaszkodó agroturizmus, vagy annak speciális válfaja a borturizmus jelenti a konkrét turisztikai termékeket (SZABÓ G. 2012a).

A vidéki térségek turizmusának hajtóerejei három vonulatba sorolhatók (1. ábra). Ezek között az értékrendek változása, a demográfiai változások és a vendégfogadói oldal innovációi a legfontosabbak.

A fejlesztési irány képviselői a vidéki tájakat behálózó tematikus utak, turisztikai útvonalak, amelyekben a természet, a helyi történelmi és kulturális közös hagyományokat gyűjti össze, fűzi fel egy konkrét tájegységben. Ilyen közös hagyománya lehet egy településcsoportnak a történelmi múlt valamely rá jellemző korszakának a tárgyasult emlékei, műemlékek, várak, kastélyok, templomok, vagy éppen parasztházak. Ilyenek lehetnek pl. az „*Alte Salzstraße*”, a „*Schlösser Straße*”, a „*Limes Straße*” Németországban és Ausztriában, itthon a „*Kastélyok Útja*” a Nyugat-Dunántúlon, vagy éppen az „*Árpádkori Templomok*” tervezett útvonala az ország több tájegységében (GONDA T. – BENCSIKNÉ AUBERT J. – PÁLFI A. 2016).

Ilyen közös és hasonló értékeken nyugszanak a helyi kultúrán alapuló tematikus utak is, mint a „*Palóc Út*” a történelmi Nógrád vármegyében. Ide sorolhatók a kézművesség hagyományait bemutató kulturális utak is. A tematikus utak másik csoportja épülhet vallási hagyományokra. Ilyenek a Magyarországon is egyre jobban kiépülő zarándok utak, pl. „*Szent Márton Útja*”, vagy az egész Közép-Európát behálózó „*Mária út*”. A harmadik köre a tematikus utaknak az agrártáj adottságaira és tradícióira épül. Ilyen termelési hagyo-

1. ábra A vidéki térségek turizmusának hajtóerejei (Szerk: LORENZ, A.–MELZER, H. (2014) alapján SZABÓ G.–CSAPÓ J. 2016)

Figure 1 Driving forces of rural tourism (Based on LORENZ, A.–MELZER, H. (2014) edited by SZABÓ, G.–CSAPÓ, J. 2016)

mányokat és különleges minőségű termékeket mutatnak be a gyümölcs és zöldség utak (hazánkban az almától a szilváig, vagy a tormáig terjed a választékuk). Különlegesen erős a tematikus utak kínálata a hagyományos szőlő- és borkultúrára alapozva borvidégeinken. Magyarország 22 borvidékén közel 40 borút egyesület foglalkozik a borutak fejlesztésével (CSIZMADIA L.–ERDŐSI M.–SZABÓ G. 2012).

Az útvonalak létrehozásának és bejárásának módja szerint is megkülönböztethetünk tematikus utakat. A zöldút koncepció szerint a helyi közösség által létrehozott útvonal a természet és kultúra iránt érdeklődő, annak megismerésén túl a védelmét is fontosnak tartó, alternatív közlekedési módokat kedvelő közönségnek készül. A zöldutak a múltban még használatban volt mellékutakat, dűlőutakat alkalmazzák a táj bejárására a települések összekötésére. A zöldutak barangoló gépi erő nélküli eszközökkel, gyalogosan, kerékpáron, vagy éppen lóháton járnak be a helyi közösség összefogásával létrehozott és kijelölt útvonalat. Az útvonal alkalmas kerekesszékes bejárásra is. A zöldút települései bemutatják helyi értékeiket, műemlékeiket, szokásaikat, hagyományait, megszervezik szellemi kulturális örökségük ünnepeit és nem mellesleg helyi termékekkel tudják kínálni a zöldutak vándorait. Így a területfejlesztési, vidékfejlesztési hatások következtében az adott térség lakossága és gazdasága is egyértelmű haszonélvezője lehet egy ilyen kezdeményezésnek (FÁBOS, J. GY. 2010, MURPHY, D.–MOUREK, D. 2010). A helyi gazdaság fejlesztésében alapvetően az útra érkezők igényeit kielégítő helyi termékek bővülő forgalma, valamint az ezekre települő gasztronómiai és egyéb szolgáltatások játszanak szerepet.

Természetesen a zöldutak létrehozásában, megtervezésében döntő szerep jut a tájépítészetnek is, így a hazai kutatók közül mindenképp ki szeretnénk emelni a zöldút-tervezés

tájépítészeti aspektusaival foglalkozó munkákat is (BÁRCZINÉ KAPOVITS J. 2014, BÁRCZINÉ KAPOVITS J.–MOLNÁR A. J. 2012, SALLAY Á.–BÁRCZINÉ KAPOVITS J. 2011).

Mindezeket a gondolati rendszereket alkalmazva épül ki a Nyugati-Mecsek településeitől a Dél-Baranyai-dombság és a Villányi-hegység falvainak érintésével, a Dunamentét egészen a Dráváig, a Baranyai-háromszöget is átszelő „Baranya Zöldút” (CSAPÓ J.–SZABÓ G.–SZABÓ K. 2015).

Trendek a turizmusban

FREYER, W. (1997) az alábbiak szerint foglalta össze a turizmus keresleti oldalán érvényes tendenciákat, amelyek egyes elemei az *1. ábrán* is visszaköszönnek, mint motivációs vonulatok (CSIZMADIA L.–ERDŐSI M.–SZABÓ G. 2012).

- *A turisták részéről fokozódó érdeklődés tapasztalható a csaknem érintetlen természeti tájak, a tiszta és szép természet iránt.* Felértékelődnek a védett területek, a turisták motivációiban átrétegződés figyelhető meg az élvezetközpontúság irányából az élmény és új tudás megszerzése felé. A védett természeti értékeket bemutató, egyedi élményeket nyújtó turisztikai termékek, amelyek eredeti, hagyományőrző és tiszta, környezeti ártalmaktól mentes térségekbe települnek, illetve nem járnak tömeges igénybevétellel, növekvő érdeklődésre tarthatnak számot. A természetjárás, a tájat bemutató ökoturizmus és a csendes, természetközeli falvakba szervezett falusi turizmus piaci esélyei javulnak. Ebbe a vonulatba illeszthetők az alternatív turizmus különböző megoldásai is, így például a zöldút programok is.
- *A teljes csend, nyugalom, a „tökéletes” kikapcsolódás iránti vágyakozás szintén az „érintetlen” vidéki térségek utazási célpontként várható felértékelődését hozhatja.* A csendes vízpartok, a forgalmas helyektől távoli, de vendégfogadásra felkészült települések kedvező helyzetbe kerülnek. Így értékelődhetnek fel a jelenlegi turisztikai centrumokon kívüli, csendes, de vendégfogadásra még csak most készülő települések például a „Baranya Zöldút” mellett.
- *Az individualizálódás, az egyéni igények és vágyak megjelenése a vendégeknél.* Az individualizálódó vendég egyéni ellátást, kiszolgálást vár el. Az ember egyre inkább sokféle ajánlatból kíván válogatni, sokféle lehetőséget akar kipróbálni. Növekszik az esélye az egyéni arculatú vendégfogadó helyeknek, a kisebb, családiasabb panzióknak, a hobbi igényeket (pl. természet-megfigyelés, madárfotózás) is kielégíteni képes üdülőhelyeknek. Ugyanígy a tematikus, egy-egy meghatározott kínálati egység iránti érdeklődés is erősödik. A saját hobby, az individuális érdeklődés kielégítése meghatározó keresleti irányná válik. Így a tematikus utak, alternatív kínálatok egyre népszerűbbek lesznek.

A turisztikai trendeket áttekintve az egyik legfőbb változás a turizmusban való passzív részvétel helyett az aktivitás igénye, mely eltérő szinteken jelentkezik. Az aktivitás egyik oldalról a bekapcsolódást jelenti a folyamatba, a cél tehát alakítani magát a folyamatot. Mind a nemzetközi, mind a hazai piacon megjelentek és elterjedtek olyan vonzerők, melyek az ilyen típusú aktivitást teszik lehetővé, ezen túlmenően igénylik is. Így például az aktív turizmus népszerűségének növekedése a turisztikai termékek között, vagy az attrakciók között a témaparkok és a tematikus utak előretörése ennek köszönhető. Mindezeket a motíváció változásokat jelzik az *1. táblázatban* bemutatott keresleti és beállítódási trendek.

Napjaink turizmusának egyik legfőbb trendje a fogyasztók élmény-orientáltsága, élmény-keresése. Jól jellemzi szerepét a következő idézet: „Az élmény egy pszichológiai kategória, amelynek átélése, illetve annak reménye alapvető szerepet tölt be a turisztikai kereslet alakulásában” (MICHALKÓ, G. 2004). Az élmény, élménylánc az utazás során

A turisztikai trendek ellentétpárjai és a változások irányai
(Szerk.: SZABÓ G. 2012b)

The opposites of the tourism trends and the directions of the changes
(Edited by SZABÓ, G. 2012b)

Hagyományos	Újszerű
Tömegesség	Individuális igények
Kommersz, megszokott	Egyedi, innovatív
Hedonista, élvezetközpontú	Élmény- és ismeretszerző
Passzív elfogadás	Aktív befogadás, interaktivitás
Látvány, benyomások	Tartalom elmélyülés
	
	aktivitás (testi-szellemi) minőség preferálása (attrakciók, szolgáltatások, fogyasztás) önmegvalósítás

a turistát ért pozitív érzésekből, benyomásokból alakul ki. A zöldút jellegű tematikus utak is ezt az irányt, az élménygyűjtés és felelősségvállalás irányát erősítik. A zöldút a vidéki térségekben valósul meg, jellemzőiben pedig természetesen kapcsolódik a vidéki turizmus hajtóerejeihez (LORENZ, A.–MELZER, H. 2014) (1. ábra).

A „zöldút” mozgalom

Maga a zöldút mozgalom az Egyesült Államokból indult, ahol már az 1950-es évektől használták a rekreációs célra kialakított olyan útvonalakat, melyek az egészséges életmód és a nem motorizált közlekedési eszközök használatát propagálta főleg a nagyobb urbanus térségek környékén. 1987-ben aztán a kezdeményezés olyannyira megerősödött, hogy egy országos hálózat kialakítását tűzték ki célul a President's Commission on American Outdoors (Amerikai Túrászok Elnöki Bizottsága, Tennessee állam kormányzója, Alexander Lamar irányításával) és a National Geographic Society közös fellépésével. Komoly társadalmi megalapozottsága a mozgalomnak, hogy a zöldutak kezdeményezésében, kialakításában és működtetésében szektorok közti együttműködés mutatkozik a közszféra intézményei, az üzleti szféra és a civil szervezetek között.

Nyugat-Európában a zöldút koncepció az 1980-as évek végétől kezdett egyre népszerűbbé válni. Az Európai Unió országaiban a zöldutak egyben zöldfolyosókat is jelöltek, melyek a turizmus, rekreáció és a nem-motorizált közlekedés jegyében alakították ki többnyire történelmi megalapozottságú tematikus utak, természetesen folyosók, vagy használaton kívüli utak (akár vasutak) formájában. A zöldutak kialakításának főbb motivációi az egészséges, aktív életmód támogatása, a környezet védelme, a károsanyag-kibocsátás és a szennyezés csökkentése és biztonságos közlekedési folyosók kialakítása volt (CSAPÓ J. 2011).

A zöldutak legfontosabb európai szervezetét, a European Greenways Association-t (Európai Zöldutak Egyesülete) 1997-ben hozták létre Namurban (Belgium). Az egyesület ma 35 nemzeti egyesület munkáját fogja össze, melyből a legaktívabb országok Belgium, Spanyolország, Egyesült Királyság, Írország, Lengyelország és a Cseh Köztársaság, mely utóbbi ország vezette be először Kelet-Közép-Európában a zöldút mozgalmat (<http://www.aevv-egwa.org/>).

A Central and Eastern European Greenways mozgalom (Közép és Kelet Európai Zöldutak) civil kezdeményezésre jött létre 2000-ben. A szervezetet a Környezeti Partnerség a Fenntartható Fejlődésért Egyesület koordinálja (Environmental Partnership for Sustainable Development Association) 6 ország részvételével, lengyel központtal (Lengyelország, Magyarország, Cseh Köztársaság, Szlovákia, Románia és Bulgária), közös minősítési elvek használatával (<http://www.greenways.by/index.php?content&id=16&lang=en>).

Zöldutak Módszertani Egyesületének (ZÖME) definíciója szerint: „A zöldutak olyan, többfunkciós útvonalak, melyeket a gyalog, lovon, kerékpáron, illetve más motormentes módon közlekedő vagy túrázó emberek számára hoznak létre. Fajtajuk szerint lehetnek zöldfolyósok, történelmi és kereskedelmi útvonalak, folyók vagy vasutak mentén haladó ösvények, vízi utak. A zöldutakat helyi közösségek működtetik a környezeti és gazdasági szempontból is fenntartható társadalom kialakítása és az egészséges életmód elterjesztése érdekében. A zöldutak ideális környezetet biztosítanak a közösségi kezdeményezések, továbbá a természetvédelemmel, kulturális örökségvédelemmel, fenntartható turizmussal és motormentes közlekedéssel kapcsolatos fejlesztések számára. A zöldutakat azazal a szándékkal hozzák létre, hogy a térségben élők és az oda látogatók igényeit egyaránt kielégítse és élénkítse a helyi gazdaságot.” (Sopron Nyilatkozat, 2006 <http://zoldutak.hu/>).

A definíció három pilléréként határozható meg:

1. az attrakció, amely a természet, a történelmi múlt tárgyiasult emlékeit a régi időkben kialakult közlekedési kapcsolatok vonalán szervezi össze útvonallá;
2. a létrehozó, alulról építkező közösség, amely a termék szervezését, a turisztikai menedzsment tevékenységeket végzi;
3. a fenntarthatóság, amely a helyi aktivitáson nyugszik és a természetvédelemmel, örökségvédelemmel, valamint a fenntartható turizmusfejlesztéssel áll kapcsolatban és szemléletformáló a bekapcsolódó vendégek számára is.

A ZÖME meghatározása nagyban támaszkodik a European Greenways Association által elfogadott Lille-i Nyilatkozatra (2000) amelyet a későbbi Madridi Nyilatkozat fejlesztett tovább (2010).

A zöldút vendégköre főként az ökoturisták főbb célszegmenseiből áll: fiatal, középkorú, jórészt családos, aktív életvitelű, a természet és annak védelme iránt érdeklődő, kulturális motivációjú.

Zöldútként tekinthetünk:

- pihenésre, rekreációra felkészült vidéki térséget átszelő, természetes vagy mesterséges útvonalat követő, nem burkolt útra;
- amely alkalmas gyalogos, lovas, lovas kocsis, kerekesszékes és kerékpáros bejárásra;
- összeköt egymással természeti és kulturális értékeket;
- és erre alkalmas városi parkokat, zöldfelületeket.

A zöldutak meghatározásánál alapvető tulajdonságok kerülnek mérlegelés alá:

- létrejöttükben a helyi, civil jellegű együttműködés, a közösségfejlesztés eszköz és egyben mérce is, az önkéntesség meghatározó érték;
- a zöldút fejlesztésében a helyi civilek, azok közösségei, a helyi önkormányzat és kapcsolódó vállalkozások működnek együtt, az együttműködésnek döntően nem üzleti célokat szolgál;
- a zöldútnak viszont alapvető funkciója, a helyi jólét, az életminőség javítása, a fenntarthatóság biztosítása, a helyi természeti és kulturális örökség védelme, de egyben hasznosítása is;
- fontos funkciója a látogatói körében a környezettudatos életvitel, az alternatív közlekedési formák iránti érdeklődés, a velük kapcsolatos személetmód kedvező befolyásolása. (CSAPÓ J.–SZABÓ G.–SZABÓ K. 2015)

A „Baranya Zöldút” turisztikai jellemzői

A GoGreen zöldút települései, területi elhelyezkedése, természetföldrajzi alapjai

A GoGreen zöldút által lefedett 18 magyarországi település (Bakonya, Kővágótöttös, Kővágószőlős, Cserkút, Pécs, Pogány, Egerág, Újpetre, Palkonya, Villánykövesd, Villány, Márok, Töttös, Nagynyárad, Majs, Sátorhely, Kölked, Udvar) mindegyike Baranya megyében, azon belül pedig négy járásban (Pécsi, Siklói, Bólyi, Mohácsi) található. Maga az útvonal északnyugat-délkeleti kitétségű a magyarországi szakaszon és alapvetően észak-déli irányban rendelkezik a horvát oldalon, amely Udvar, Batina, Vörösmart, Hercegszőlős, Karancs, Kő, Laskó, Várdaróc, Kopácsi-rét, Bellye és Eszék településeit fűzi fel (2. ábra).

A zöldút területének domborzata hazai viszonylatban igen változatosnak mondható, hiszen a középhegységektől a dombságokon át az ártéri síkokig sokfajta tájféldrajzi kép tárulhat elénk. A terület éghajlata alapvetően mérsékeltövi kontinentális, azonban – főleg a Mecsek hegységtől délre található területeken – a mediterrán hatás nagyon érvényesül, ami főként a napsütéses órák magasabb számában és az enyhébb telekben mutatkozik meg.

Az alapvetően vízfolyásokban gazdagnak mondható régió két legfontosabb hajózható felszíni vízfolyása a Duna és a Dráva. A zöldút által lefedett régióban jelentős természetes állóvizek nem találhatóak, a mesterséges tavak száma viszont mindkét országban magas és jelentőségük többek közt akár a (horgász)turizmus szempontjából sem elhanyagolható. A zöldút növény- és állatvilágában a mediterrán, az atlanti, a balkáni és a kontinentális hatások és elemek egyaránt megtalálhatók.

2. ábra A Baranya Zöldút nyomvonala (Forrás: <http://www.baranyazoldut.eu/> alapján szerk. HORVÁTH Z. 2016)
Figure 2 The path of the Baranya Greenway (Based on <http://www.baranyazoldut.eu/> edited by HORVÁTH, Z. 2016)

A kulturális és örökségi turisztikai vonzerők felmérése a Baranya Zöldút mentén – Az értékelés módszertana

A turisztikai termék generálás alapjaként szolgáló vonzerők határozzák meg egy térség alkalmasságát az idegenforgalom fejlesztésére. A Baranya Zöldút tematikus útvonal a Nyugat-Mecsektől a horvátországi Dráváig húzódó lefutása mentén fekvő települések

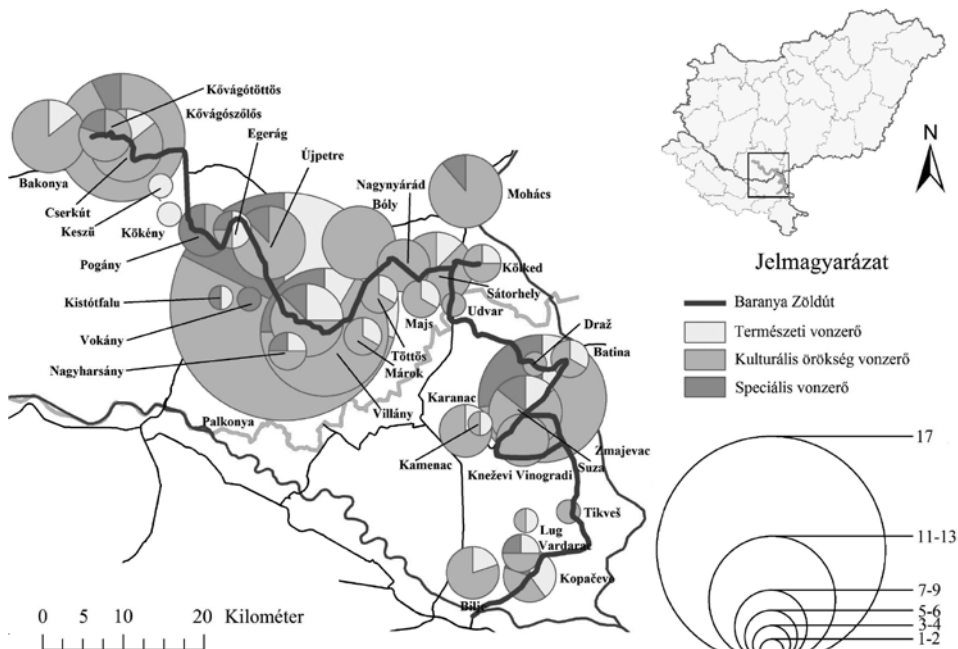
turisztikai vonzását is az ott fellelhető attrakciók határozzák meg. A Magyarországon elsőként – és mindmáig utoljára – 1997-ben készült el egy országos turisztikai vonzerőleltár, ami minden település vonzerőit számba vette, ám az eltelt évek során ez jórészt elavult. Azonban a módszertana, a vonzerő felmérés módszerei nem változtak.

Az attrakciók három fő kategóriája:

- természeti
- kulturális/örökség
- speciális.

A három vonzerő kategória egyben érték kategóriaként is megjelenik. Az attrakció felmérés módszertanának része, hogy az érintett településeken vonzerő felmérő ívekkel térképeztük fel a turisztikai értékeket. A tanulmányban ennek a fő kategóriái szerint szerepelnek az attrakciók:

- Kulturális/örökség vonzerők
 - » Építészeti vonzerők
 - » Hagyományok
 - » Kulturális vonzerők
 - » Vallási események
 - » Nemzetiségi kultúra
- Speciális vonzerők
 - » Gasztronómia, bor
 - » Sport és kapcsolódó szolgáltatások
 - » Rendszeres konferenciák, kongresszusok

3. ábra A Baranya Zöldút attrakcióinak száma, típusai és területi elhelyezkedése
(Forrás: Go Green HUHR/1101/1.2.2/2011 alapján szerk. HORVÁTH Z. 2016)

Figure 3 The number, types and spatial allocation of the attractions of the Baranya Greenway
(Based on Green HUHR/1101/1.2.2/2011 edited by HORVÁTH, Z. 2016)

- » Fesztiválok
- » Szórakoztató szolgáltatások
- » Szabadidő eltöltés
- » Üzem-, gyárlátogatás
- » Téli sportok

Az értékelésnél figyelembe vettük a mélyinterjúk és az adatgyűjtés során fellelt attrakció hatókörét, vonzás intenzitását is.

A vonzerőket bemutató 3. ábra egyértelműen jelzi, hogy a Baranya Zöldút vonalának települései jelentős számú és változatos tematikájú attrakciókkal rendelkeznek. A védett természeti értékek szinte valamennyi településnél gazdagítják a látóvalók sorát. Ez jellemző a horvátországi, Baranyai Háromszögre eső útszakaszra is.

A természeti és kultúrtörténeti értékeket, esetünkben attrakciókat kapcsolhatják össze a mindkét kategóriában érintett egyedi tájértékek (KISS G. – BABUS F. 2011). Ám ezek a jórészt diffúz értékek a hazai nevezéktan szerint a potenciális attrakciók közé sorolhatók (AUBERT A. et al. 2010). A legtöbb vonzerőt a kulturális örökség tematikában találjuk, ahol országos és helyi védettséget élvező épületek, pincesorok, kastélyok, kúriák jelentik az értéket. Erőteljes a speciális vonzerők megjelenése, különösen a bor és gasztronómia, valamint a rendszeres fesztiválok csalogatnak jelentős számú látogatót a térségbe. Ez korántsem meglepő, hiszen a Pécsi és a Villányi borvidékek mellett a horvát termőterületek településein vezet át a Baranya Zöldút.

A zöldút településeinek turisztikai szempontú csoportosítása

Az 1-2. ábrák bemutatják a Baranya Zöldút területi elhelyezkedését, az útvonalra fel-fűződő településeket és az útvonal szegélyébe tartozókat egyaránt. A zöldút kialakítása folyamán a vizsgált településeket azok turisztikai vonzereje, kínálata és kereslete alapján turisztikai szempontból három kategóriába vontuk bele. Ebbe a kategorizálásba a horvátországi, Baranyai-háromszög települései is bevonhatók.

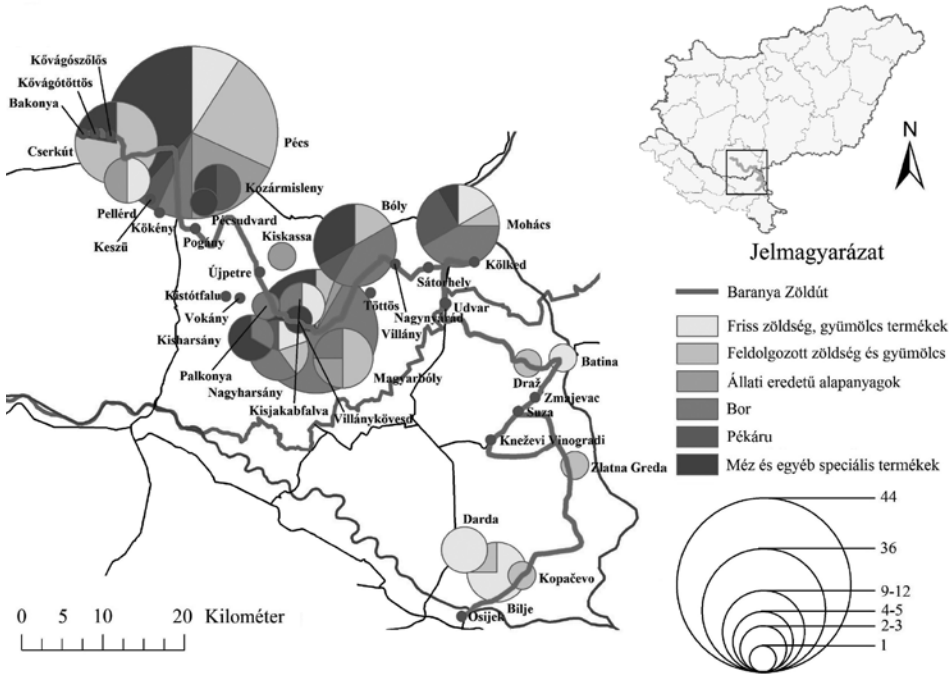
1. kategória: atraktív környezetben, védett területek közelében fekvő település, amelynek jelentős történelmi, kulturális, örökségi értékei vannak és erre már a vendégek is felfigyelt. Az ide sorolható települések jelentős idegenforgalommal, vagy legalább kirándulóforgalommal jellemezhetők. Turisztikai attrakcióik ismertek, körük, kiegészítésükre szolgáltatásokat hoztak létre a vendéglátás és szállásadás területén egyaránt. Regisztrált forgalommal rendelkeznek, és nagyvárosi agglomerációban fekszenek, valamint rekreációs jelentőségük is van.

Ebbe a kategóriába sorolhatók a Nyugat-Mecsek települései Cserkúttól Bakonyáig. Itt a városkörnyéki rekreáció mellett jelentős falusi turizmus is kialakult.

Ilyennek minősíthetjük a Baranyai-háromszög Eszék környékén fekvő településeit is, ahol a jelentős atraktivitás komoly rekreációs és turisztikai forgalommal is kiegészül. Példája ennek az intenzív vonzású és jelentős forgalmú, számos szolgáltatást felmutató turisztikai típusnak Vörösmart, Hercegszőlős, Kopács.

2. kategória: Jelentős attrakciókkal rendelkező, az agglomerációs és rekreációs forgalomban kevésbé érintett, ám komoly külső kereslettel rendelkező települések regionális, sőt helyenként országos hatókörű vonzerőkkel mindhárom kategóriából. Az attrakciók feltártak, valódi vonzerők, a vizsgált két kategóriában jelentősek. A vonzerők gerjesztette forgalom kiszolgálására jelentős szolgáltatási kínálat jött létre – főként helyi erőkre támaszkodva – a vendéglátás, az agroturizmus és a szállásadás, valamint a programok területén (4. ábra).

A kategóriába tartozó települések országos ismertségűek, tematikus utakhoz kapcsolódnak, kiforrott turisztikai termékek. Ide sorolhatók a „Villány-Siklói Borút,” érintett települései: Palkonya, Villánykövesd, Villány. Itt lajstromozhatók a „Bóly-Mohácsi Fehérborút” települései: Nagynyárád, Bóly, Mohács. A horvát területeken Pélmonostor környékét tekinthetjük hasonló funkciójúnak.

4. ábra A Baranya Zöldút településein található helyi termékek
(Forrás: Go Green HUH/1101/1.2.2/2011 alapján szerk. HORVÁTH Z. 2016)
Figure 4. The local products along the settlements of the Baranya Greenway
(Based on Green HUH/1101/1.2.2/2011 edited by HORVÁTH, Z. 2016)

A Baranya Zöldút településein a helyi termékek kínálata erősen differenciált. Az első jelentős különbség mindjárt a horvát és magyar területek között látszik. A magyar oldal településein szinte kivétel nélkül találunk helyi termék előállítókat. Ők széles spektrumát fedik le a termékkategóriáknak. Két fő súlypont náluk a bor és méz. A Baranyai Háromszög településein jóval szerényebb a helyi termékek kínálata, alig néhány település rendelkezik ilyen termelőkkel. Az előállított és eladásra kínált termékek összetétele is markánsan eltér a magyar oldalétól. Itt inkább a friss zöldség és a feldolgozott gyümölcsök (lekvárok, szörpök) és zöldségek jelennek meg.

3. kategória: A turizmus által alig érintett települések, amelyeknek vannak ugyan attrakciói a kulturális/örökségi és a speciális vonzerők körében is, ám ezek vagy feltáratlanok (helyi jelentőségű vonzerők), vagy csak az év egy igen rövid időszakában működnek. Ilyenek lehetnek például az egy rendezvénnyel rendelkező települések. A csekély számú és mérsékelt hatókörű attrakcióra nem jöttek létre kiegészítő szolgáltatások, különösen a szálláshelyek szegmense hiányos. Mindezek következtében vendégforgalmuk kicsi, vagy alig érzékelhető.

Ebbe a kategóriába sorolhatók a Baranya Zöldút Pécstől délre fekvő települései Pogánytól Egerágon át Újpetréig. Hasonlóan szerény szerepet játszanak a turizmusban a Mohácstól délre fekvő települések, például Udvar.

A horvát oldalon a Drávát kísérő települések idegenforgalmi szerepkörét érzékeltük ilyen szűkösnek Bolmantól Jagodnjakon át Dárdáig. Fontos hozzátennünk, hogy ezek a települések csak érintőlegesen kapcsolódnak a Baranya Zöldút nyomvonalához.

Munkánk során a GoGreen zöldút közvetlen közelében elhelyezkedő turisztikailag kiemelt települések idegenforgalmi adottságai is bemutatásra kerültek (Keszű, Kőkény, Kistótfalu, Vokány, Nagyharsány, Bóly, Mohács), melyek természetesen a térségi turizmusfejlesztés szemléletét és egy lehetséges hálózatosodás alapjait adják a turisztikai szereplőknek, a turistáknak pedig gazdagabb programkínálatot biztosítanak.

Összefoglalás

A magyar-horvát határon átnyúló együttműködések EU által támogatott projektjei közül több is a turizmusban látja a fejlesztés esélyét. Ám a baranyai és horvát szlavóniai határvidék természeti és kulturális értékei mellett, társadalmi szempontból hátrányos helyzetű, periférikus térségnek számít. Mindezt még súlyosbítják a mindkét térségre jellemző gazdasági problémák, amelyek komoly szociális következményekkel is jártak. A turizmus csak abban az esetben lehet fejlesztő tényező a területen, ha képes a helyi gazdaságra is pozitív hatásokat kifejteni. A bemutatott fejlesztési projekteket megalapozó vizsgálatok alapján kimondható, hogy igazi kulskérdés a helyi társadalom bevonása a fejlesztésekbe. A környezetkímélő, a helyi erőforrásokra épülő és a helyi gazdaságot támogató, zöld elveket követő turizmus esélyét kínálják a mai alternatív trendekbe illeszkedő zöldút fejlesztések. A tervezett útvonalak mentén fekvő települések mindegyike egyedi megközelítést igényel, mivel a vizsgálataink és értékelésünk alapján helyzetük is meglehetősen nagy eltéréseket mutat. Ezen belül a turizmushoz való kapcsolódásuk, idegenforgalmi szerepkörük is meglehetősen sokrétű. A területi vizsgálataink alapján kimunkált turisztikai típusok nem csak a hazai, hanem a horvát oldal településeit is kategorizálhatóvá tették. Mindez jó kiindulópont a települések és helyi társadalmuk differenciált kezeléséhez. A további fejlesztési lépéseknek éppen ezen eltérő jellemzők mentén kell folytatódniuk.

SZABÓ GÉZA
PTE TTK FI Turizmus Tanszék, Pécs
fg4t@gamma.ttk.pte.hu

CSAPÓ JÁNOS
PTE TTK FI Turizmus Tanszék, Pécs
csapoj@gamma.ttk.pte.hu

MARTON GERGELY
PTE TTK STI Sportelméleti és Sportszervezési Tanszék, Pécs
martongergely@gamma.ttk.pte.hu

IRODALOM

AUBERT A. – CSAPÓ J. – PIRKHOFFER E. – PUCZKÓ L. – SZABÓ G. 2010: A method for complex spatial delimitation of tourism destinations in South Transdanubia. HUNGARIAN GEOGRAPHICAL BULLETIN (2009) 59. 3. pp. 271–287.

- BAUMGARTNER, C. 2008: Nachhaltigkeit im Tourismus – Von 10 Jahren Umsetzungsversuchen zu einem Bewertungssystem. Studienverlag Wien. 244 p.
- BÁRCZINÉ KAPOVITS J. 2014: Tervezéstörténeti áttekintés a magyarországi zöldúttervezés megalapozásához. In: CSEMEZ A. (szerk.): Tájékadémia IV. Időszerű tájrendezési feladatok. Budapest, 2014. pp. 37–48.
- BÁRCZINÉ KAPOVITS J.–MOLNÁR A. J. 2012: Nyomvonalvezetési megfontolások, helyi kezdeményezések szerepe zárandokutaknál. In: Filepné Kovács Krisztina (szerk.): A Mária út hálózat és kialakítása. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. pp. 47–54.
- BUTLER, R. W. 1990: Alternative Tourism: Pious Hope Or Trojan Horse? – *Journal of Travel Research*, 28. 3. pp. 40–45.
- CSAPÓ, J. 2011: A Baranya Zöldút szolgáltatói számára ökoturisztikai minősítő rendszer kidolgozása. 94 p. <http://www.baranyazoldut.eu/wp-content/uploads/2013/05/Study-on-the-ecotourism-qualification.pdf>
- CSAPÓ, J.–SZABÓ, G.–SZABÓ, K. 2015: From Eco Lodges to Baranya Greenway: Innovative Rural Tourism Product Brands in South Transdanubia – *Acta Geographica Universitatis Comenianae* 59:(2) pp. 203–217.
- CSIZMADIA L.–ERDŐSI M.–SZABÓ G. 2012: *Borturizmus-marketing: Gyakorlati ismeretek*. – Budapest: Magyar Borutak Kft. 166 p.
- European Greenways Association <http://www.aevv-egwa.org/>
- FÁBOS, J. GY. 2010: *From Agronomy to Landscape & Greenway Planning* – In: FÁBOS, J. GY.–RYAN, R. L.–LINDHULT, M. S.–KUMBLE, P.–KOLLÁNYI, L.–AHERN, J.–JOMBACH, S. (Eds.) 2010: Proceedings of Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning 2010, Corvinus University of Budapest, Department of Landscape Planning and Regional Development, pp. 11–19.
- FREYER, W. 1997: *Tourismus – Marketing*. R. – Oldenbourg Verlag München/Wien. 267 p.
- GONDA T.–BENCsikné AUBERT J.–PÁLFI A. 2016: Tematikus utak jellemzői és azok szerepe a turisztikai termékfejlesztésben – *Tudásmenedzsment* 17. 1. pp. 228–242.
- KISS G.–BABUS F. 2011: *Magyar táj – magyar örökség*. A tájkarakter védelméről az egyedi tájértékek megőrzéséig. Budapest, Vidékfejlesztési Minisztérium Környezet- és Természetvédelmi Helyettes Államtitkársága. 28 p. http://www.termeszetvedelem.hu/_user/browser/File/Taj/Magyar%20%C3%A1j%20-%20magyar%20%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9g_2011.pdf
- Lille Declaration, European Greenways Association 2000: <http://www.aevv-egwa.org/lille-declaration/>
- LORENZ, A.–MELZER, H. (ed.) 2014: Tourismusperspektiven in ländlichen Räumen (Handlungsempfehlungen zur Förderung des Tourismus in ländlichen Räumen) – Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (BMWi) Berlin, 68 p.
- Madrid Declaration, European Greenways Association 2010: (<http://www.aevv-egwa.org/madrid-declaration/>)
- MICHALKÓ G. 2004: *A turizmuselmélet alapjai* – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. 218 p.
- MURPHY, D.–MOUREK, D. 2010: *Central European Greenways – Designing International Corridors of Sustainable Development* – In: FÁBOS, J. GY.–RYAN, R. L.–LINDHULT, M. S.–KUMBLE, P.–KOLLÁNYI, L.–AHERN, J.–JOMBACH, S. (Eds.) 2010: Proceedings of Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning 2010, Corvinus University of Budapest, Department of Landscape Planning and Regional Development, pp. 63–71.
- SALLAY Á.–BÁRCZINÉ KAPOVITS J. 2011: Zöldúttervezés, mint a turizmusfejlesztés eszköze (Tájépítés és civil együttműködés a Zsámbéki-medencében). In: MICHALKÓ G.–RÁTZ T. (szerk.): *A turizmus dimenziói: humán, ökonómikum, politikum* (Turizmus Akadémia sorozat 5.). Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. pp. 78–291.
- SHARPLEY, R. 2000: Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide – *Journal of Sustainable Tourism* 8. 1. pp. 1–19.
- Sopron Declaration, Environmental Partnership for Sustainable Development (2006) <http://www.greenways.by/index.php?content&id=87&lang=en>
- SZABÓ G. 2012a: A vidéki turizmus evolúciója: a falusi turizmus és a borutak – In: SZALÓK Cs.–REMEYIK B.–ZIMÁNYI K. (szerk.): *Múlt a jövőben – tradíció és megújulás a turizmusban és vendéglátásban*. BGF-KVIF, Bp. pp. 156–168.
- SZABÓ G. 2012b: Vendégfogadás modul: Vendéglátó és idegenforgalmi ismeretek – In: HEGYI Zs.–AKERMAN K.–SZABÓ G.–KAPITÁNY ATTILÁNÉ–SIMON É.–FARKAS L.–ERDŐDY Gy. (szerk.): *TANANYAG a panziós falusi vendéglátó és ökoturisztikai animátor képzéshez: Vendégfogadás a Dráva jobb és bal partján* (HUHR/1001/2.2.1/0004) projektben.
- The Greenways Network in Central and Eastern Europe <http://www.greenways.by/index.php?content&id=16&lang=en>
- Zöldutak Módszertani Egyesület <http://zoldutak.hu/>